

ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

A RESEARCH ON OPINIONS ABOUT LABOR MARKET OF FORMERLY CONVICTED INDIVIDUALS

Zahide GENÇTÜRK*, Adem KORKMAZ**

* Öğr. Gör. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Atabey Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, zahidegencturk@isparta.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2209-4357>

** Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ademkorkmaz@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8209-9953>

ÖZ

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan eski hükümlü bireyler konuları itibariyle etraflı, sürdürülebilir ve somut çıktılar elde edilebilecek sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duymaktadır. Ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre ağırlıklı olarak eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına girmelerini kolaylaştırmaya yönelik politikalar üzerinde durmaktadır. Çünkü söz konusu bu bireylerin işgücü piyasasında olmaları, hem kendilerine ve aile üyelerine hem de topluma çift yönlü katkı sağlamaktadır. Bu süreçte bireylerin kendilerinin sahip olduğu bir takım özellikler ile toplum ve işverenlerin ön yargıları çalışma hayatına geri dönmelerini zorlaştırmaktadır. Bu çalışma eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla Isparta ilinde ikamet eden 10 eski hükümlü birey ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilerek, cezaevi sürecinden sonra en çok zorlanılan durumlar, çalışma hayatına ilişkin yaşananlar, işveren ve toplumsal çevrenin ön yargısı, işverenin işe alma konusunda dikkat ettiği faktörler, yararlanılan kurumsal destekler, belirtilen görüşler doğrultusunda analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Hükümlü Birey, İşgücü Piyasası, İstihdam Etme Davranışı.

Jel Kodları: J21, J29.

ABSTRACT

By their positions, formerly convicted individuals involved in the disadvantaged groups, require social policy practices which can acquire a comprehensive, sustainable and concrete outcomes. Countries mainly focus on the policies towards making the formerly convicted individuals getting into labor market easier according to their level of development. Because the fact that these said individuals being in labor market provides two-sided contribution to both themselves and the family members, and society. During this period, some characteristics of individuals and the prejudices of the society and employers make it difficult for them to return to working life. This study is based on the interviews made with 10 formerly convicted individuals residing in Isparta province in order to reveal the opinions about labor market of formerly convicted individuals. The acquired data is evaluated by using the content analyzing method and the most difficult circumstances that the individuals came across after the prison, the things encountered in working life, prejudice of the employer and social environment, the factors which the employers pay attention to, benefited institutional supports are tried to be analyzed in the direction of designated opinion.

Keywords: Former Convicted Individual, Labor Market, Employment Behavior

Jel Codes: J21, J29.

¹ Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarafından Yayınlanan “Eski Hükümlü Bireylerin Sosyal Hayata Katılımı Sürecinde İşgücü Piyasası Politikaları: Isparta İlindeki İşverenler ve Eski Hükümlü Bireyler Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Toplumda dezavantajlı grupta yer alan eski hükümlü bireylerin cezaevi süreçleri sosyal hayattan ve iş hayatından belirli bir süre uzak kalmalarına neden olmaktadır. Her ne kadar hukuki olarak ceza süresi tamamlanmış olsa da suç geçmişine sahip olmak bireylerin cezaevi sonrasındaki yaşam süreçlerini pek çok açıdan olumsuz etkileyebilmektedir. Söz konusu bu durum bilhassa bireylerin istihdam edilmelerini zorlaştırarak toplumsal uyumlarını olumsuz etkileyebilmekte ve aynı zamanda ülke ekonomisi için de atıl bir grubun oluşmasına yol açabilmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde ceza süresi dolup tahliye edilen eski hükümlü bireylerin yeniden çalışma hayatına girmeleri ve gelir elde edebilmeleri suç tekrarının önlenmesinde etkilidir. Çünkü birey çalışma karşılığında elde ettiği gelir ile kendisinin ve aile üyelerinin geçimini sağlayabilmekte ve toplumda kendine bir konum oluşturabilmektedir.

Bu çalışmada eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına geri dönmeleri sürecinde yaşadıkları zorlukları kendi pencerelerinden değerlendirmeleri ile çalışma yaşamında var olabilme durumları saptanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu bireylerin görüşlerinin belirlenmesi yaşadıkları durumun daha net ortaya konulması bakımından önem arz etmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kanunlarla belirlenen ve suç sayılan fiilleri, davranışları yaparak kanuna aykırı davranan bireylere uygulanan yaptırımlardan en önemlisi hürriyeti bağlayıcı cezalardır. İşlemiş olduğu kanuna aykırı bir suç nedeni ile hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyet bağlayıcı cezalara mahkûm bireylere “hükümlü” denilmektedir (Altan, 1980: 323). Erkul’un tanımına göre hükümlü, işlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyeti belli bir süre bağlanan cezası infaz

edilerek “hükümlü” sıfatı almış kişidir (Erkul, 1976: 287).

Suçu dolayısı ile verilen cezayı tamamlayarak cezaevinden tahliye edilen hükümlülük durumu ortan kalkan kişilere ise eski hükümlü denilmektedir. Başka bir ifade ile hükümlü niteliği işlenen suça verilen cezasının bitmesiyle tüm hukuki öğeleri ile birlikte ortadan kalkmış ve hukuken suçtan arınmış kişilerdir (Altan, 1980: 324).

Verilen hüküm gereği yargı kararı kesinleşen hürriyet bağlayıcı cezasını doldurarak cezaevinden tahliye edilen kişi “eski hükümlü” olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçten sonra hükümlülük niteliği cezanın sona ermesiyle ortadan kalkmıştır. Fakat işlenen suç ve yeniden suç işleme eğilimi düşüncesi toplumda bu kişilere yönelik tedirginliği devam ettirebilmektedir (Aytaç, 2011:250).

Bununla birlikte, eski hükümlü tanımı “Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” 3. maddesinde, “*Eski hükümlü: Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın Devlet memuru olmaya engel bir suçtan hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri*” şeklinde yer almaktadır.

Eski hükümlü ile ilgili bir diğer yönetmelik olan, “Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği’nde” 4.madde resmi gazetede (Değişik:RG-31/3/2018-30377) yayımlanan değişiklik ile “*Eski hükümlü: Affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, cinsel saldırı veya çocuğun cinsel istismarı*

suçlarından mahkûm olmamak şartıyla; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenleri,” şeklinde değiştirilerek daha kapsamlı tanımlanmıştır.

3. İŞGÜCÜ PİYASASINDA ESKİ HÜKÜMLÜ BİREYLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Her yıl birçok kişi cezaevlerinden tahliye edilmektedir. Birçoğu, topluma yeniden girmeye çalışırken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Karşılaştıkları en zorlu durumlar arasında, işgücü piyasasına yeniden girememeye, bir başka deyişle çalışma hayatına kaldığı yerden devam edememe durumu yer almaktadır (Holzer vd., 2003: 2). Eski hükümlü bireylerin suç geçmişleri ve belli bir süreyi cezaevinde geçirmiş olmaları sosyal ve hukuki nitelikte engeller oluşturmakla birlikte aynı zamanda onların çalışma hayatı içinde yer alıp, uyum sağlamalarını da zorlaştırmaktadır (Aytaç, 2011: 252). Cezaevinden çıkan söz konusu eski hükümlü bireylerin önündeki engellerden bazıları, dışarı çıkar çıkmaz gerekli olan konut, gıda, giysi ve ulaşım dâhil olmak üzere acil sayılabilecek ihtiyaçlardan oluşmaktadır. Birçoğu ise bu ihtiyaçları yerine getirebilmek için başkalarına bağımlı olabilmektedir. Meşru bir işte çalışmak, kendi kendine yeterli olmanın anahtarı olsa da, eski hükümlü olarak işe alınmak oldukça zorlaşabilmektedir (Schulte ve Cochling, 2013: 6). Eski hükümlü bireyler istihdam alanında diğer dezavantajlı gruplara nazaran daha çok sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kaldığı aşikardır. İşverenlerin suç türlerine ilişkin çeşitli ön yargıları iş

başvuruları arasında hükümlü olmayan kişileri seçme eğilimi yaratabilmektedir (Kavi ve Altun, 2010: 453). İŞKUR'un 2017 yıllık tabloları verilerine göre 2009-2017 yılları arası 42.802 eski hükümlü birey iş başvurusu yapmış olup, 2.376 kişi kamuda işe yerleştirilmiş fakat 2008'de özel sektörde eski hükümlü istihdam etme zorunluluğu kaldırıldığı için bu yıllar arasında özel sektörde işe yerleştirme gerçekleşmemiştir (media.iskur.gov.tr, 15.04.2019).

Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasında yer alabilmeleri birçok açıdan oldukça önemlidir. Söz konusu bu bireylerin çalışması kendilerine öz güvenlerinin artmasında ve meşru bir amaç oluşturmalarında etkisi büyüktür. İş bulup çalışmak için gelir elde etmek aynı zamanda statü unsuru ve psikolojik doyum kaynağı oluşturmaktadır (Aytaç, 2011: 252). Eski hükümlü bireylerin işgücüne geri dönüşüyle birlikte ekonomik olarak birçok fayda sağlanmaktadır. Bu bireyler sadece çalışan olarak değil, aynı zamanda gelirlerinin bir kısmını harcayarak toplumda mal ve hizmet talebini artırabilecek vergi mükellefleridir (Solomon vd., 2004: 4). Eski hükümlü bireyleri toplumdan uzaklaştırmak onları tekrar suç işlemeye yönlendirebildiği gerçeği doğrultusunda toplumdaki herkesin ve onlara iş imkanı verebilecek olan işverenlerin söz konusu bu bireylere destek olması gerekmektedir (Altan, 2006: 255). Ayrıca eski hükümlü bireylerin meşru işlerde çalışması kamu güvenliği açısından oldukça önemlidir. İstihdam bu bireyleri suç davranışlarından vazgeçmeye de teşvik etmektedir (Solomon vd., 2004: 4).

Eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına girmelerinin önemine inanılmakla birlikte, söz konusu bu bireylerin istihdamını zorlaştıran birçok engel bulunmaktadır. Bunları eski hükümlü bireyden kaynaklanan engeller, işverenin ön yargılı tutumları ve işin özellikleri olarak ele almak mümkündür. Eski hükümlü bireyden kaynaklanan engeller; sınırlı eğitim ve bilişsel beceriler, sınırlı iş tecrübesi, madde bağımlılığı ve diğer fiziksel/zihinsel sağlık

sorunları olarak sayılabilir (Holzer vd., 2003: 4-5). Araştırmalarda bu bireylerin birçok konuda olumsuzluk yaşadığı belirtilerek ağırlıkla; madde bağımlılığı, zihinsel ve genel sağlık sorunları, hapis sürecinde ‘toplum-aile-istihdam’ ağlarından koparak sosyal ve iletişim becerilerinin azalması, düşük benlik saygısı, barınma sorunları, eğitim düzeylerinin düşük olması, mesleki bilgi, becerilerinin azaldığına işaret edilmektedir (Travis, vd., 2001: 12; Dawe, 2007: 11; Graffam ve Shinkfield, 2012: 3; Griffiths vd., 2007: 4; Cnaan, vd., 2008: 193; Vacca, 2004: 301). Tüm bu olumsuzluklar bir taraftan eski hükümlü bireylerin istihdam edilmelerini zorlaştırırken diğer taraftan da cezaevi sürecinden başlayıp sonrasında da devam etmesi gereken rehabilitasyon yetersizliğine bağlı olarak toplumsal ve çalışma hayatına uyum sürecini yavaşlatmaktadır. Eski hükümlü bireylerin söz konusu bu dezavantajları, işverenlerin bazen ön yargılı davranmalarına bazen de bu bireyleri işe almamalarına sebebiyet vermektedir.

İşgücü piyasasında yer alan işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etme davranışlarında kişisel tutumları ve inançları etkilidir (Fletcher vd., 2001: 23). Suç türü işe alım konusunda oldukça önemlidir. Holzer ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada işverenlerin, suç geçmişinde şiddet içeren suçları olan bireyleri, işe almak istemedikleri belirtilmiştir (Holzer vd., 2004: 41). Ayrıca işverenler en çok cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan endişe duymakta olup, bu suç türünü daha çok önemsemektedir (Lockhart vd., 2008: 2). Ceza ve Tevkif Evleri 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu’nda suç türleri istatistiklerine göre 28.920 kişi uyuşturucu, 28.654 kişi hırsızlık, 25.711 kişi adam öldürme, 13.791 kişi cinsel suçlardan hükümlü bulunmaktadır (www.cte.adalet.gov.tr, 15.04.2019). Bu suç türleri işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etmelerinde ön yargılı davranmalarına sebebiyet vermektedir.

İşverenlerin eski hükümlü bireylerin istihdam edilmelerine ilişkin çeşitli

endişeleri, önyargıları ve inançları mevcuttur. Bu bireylerin bir suç geçmişlerinin olması onlara karşı bir kuşku ve güvensizlik duyulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla işverenler bu bireylere iş vermekte isteksiz davranabilmektedir (Altan, 1980: 324). İşverenler genellikle eski hükümlü olmayan bireyleri eski hükümlü bireylere tercih edebilmektedir. İşverenlerin söz konusu bu bireylerin iş faaliyetleri sırasında etraflarındaki kişilere zarar vermeleri ve müşterilerin yahut diğer işçilerin kendilerine dava açma ihtimallerine yönelik sahip oldukları kaygı düzeyi eski hükümlü bireylerin istihdamı önünde bir engel teşkil etmektedir (Freeman, 2003: 10). Holzer ve arkadaşlarının (2002) yaptığı bir araştırmada, işverenlerin genel olarak eski hükümlü bireyleri işe almaktan kaçındığı ve dezavantajlı gruplar arasında en fazla işe almak istemedikleri bireylerin eski hükümlü bireyler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Holzer vd., 2002: 10). Yapılan bir başka çalışma, eski hükümlü bireylerin, ücretli işlerin güvenceye alınmasında sayısız bireysel, yasal ve iş piyasası engeliyle karşı karşıya olduğunu, mesleki becerilerin ve işe girebilmenin, topluma geri dönüşün başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli faktörlerin başında geldiği belirtilmiştir (Brown, 2011: 340). Karakartal’ın (2018) yaptığı araştırmada işverenlerin eski hükümlü bireyleri istihdam etmek istemedikleri ve önyargı yaşadıkları ifade edilmiştir (Karakartal, 2018: 80).

4. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Fenomenoloji, insanların fenomenleri nasıl tecrübe ettiklerini özenli ve derinlemesine betimlemelerini içermektedir. Yani insanların yaşamları içinde edindikleri deneyimleri derinlemesine mülakat yapılarak aktarmasına dayanmaktadır (Patton, 2018: 104). Fenomonoloji, araştırmalarda yaşantıları ve anlamaları ortaya çıkarmayı

amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 75).

4.1. Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem evren içerisinde yer alan birimler tam olarak belirlenemediği ve evreni temsil edecek örneklemin belirlenmesinin zorlaştığı durumlarda kullanılır. Böyle durumda araştırmacı öncelikle araştırma evreni içerisinde yer alan ve araştırmacının ulaşabileceği ilk

birim, kişi belirlenir, bu birim üzerinden sonraki birime ve daha sonra bunu takip eden diğer birimlere ulaşılarak örneklem oluşturulur (Ural ve Kılıç, 2006: 46). Araştırmanın katılımcıları 2018 yılı Eylül-Kasım ayları arasında Isparta ilinde ikamet eden 10 eski hükümlü birey ile gönüllülük esasına göre yarı yapılandırılmış sorular ile yüz yüze görüşmeler yapılarak nitel veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılan eski hükümlü bireylerin demografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Hüküm Sebebi	Tahliye Sonrası Çalışma Durumu	Cezaevine Girme Sayısı	Cezaevinde Geçen Süre
Katılımcı 1	36	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Çalışmıyor	7	4 Yıl
Katılımcı 2	31	Uyuşturucu Kullanma Satma / Oto Hırsızlığı	Çalışıyor	4	3 Yıl
Katılımcı 3	50	Yaralama	Çalışıyor	5	10 Yıl
Katılımcı 4	46	Yaralama/Hakaret	Çalışıyor	4	1 Yıl
Katılımcı 5	41	Yaralama/Hakaret	Çalışıyor	7	4 Yıl
Katılımcı 6	50	Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma/Yaralama	Çalışıyor	6	3 Yıl
Katılımcı 7	52	Kasten Öldürme	Çalışıyor	1	11 Yıl
Katılımcı 8	42	Uyuşturucu Kullanma Satma	Çalışıyor	1	2 Yıl
Katılımcı 9	56	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Emekli	3	1 Yıl
Katılımcı 10	45	Mal Varlığına Karşı Suçlar	Çalışıyor	1	8 ay

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere çalışma grubunda yer alan eski hükümlü bireylerin yaşları 36-56 arasında değişmektedir. Katılımcıların 2’si mal varlığına karşı suçlardan, 3’ü yaralama, 1’i kasten adam öldürme, 2’si uyuşturucu kullanma satma, 3’ü mal varlığına karşı suçlardan hüküm giymiştir. Cezaevinden tahliye olduktan sonra 8’i çalışmakta, 1’i çalışmamakta, 1’i ise emeklidir. Katılımcıların cezaevine girme sayıları 1 ve 7 kere arasında yer almaktadır. Cezaevinde geçen süre ise 1 ve 11 yıl arasında değişmektedir.

4.2. Veri toplama araçları

Araştırmada nitel veri toplama aracı olarak eski hükümlü bireylere yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasına göre yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan 6 adet

yarı yapılandırılmış görüşme soruları aşağıdaki şekildedir:

1. Cezaevinden çıktıktan sonra en çok zorlandığınız durumlar nelerdir?
2. Çalışma durumunuzla ilgili bilgi verebilir misiniz?
3. Eski hükümlülerin istihdam edilmesinde size karşı çevrenin bir önyargısı var mı?
4. İşverenlerin eski hükümlüleri istihdam etmesinde hangi faktörler belirleyicidir?
5. İstihdam konusunda kurumsal destek konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Sizce eski hükümlünün istihdamını kolaylaştıran faktörler nelerdir?

İlk olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler için araştırmacı tarafından bir görüşme formu hazırlanmış ve görüşmeler esnasında bu formdaki düzen izlenmiştir. Daha sonra görüşmelerden elde edilen tüm veriler, katılımcıların izni ile bilgisayar ortamında

yazılı metne dönüştürülmek üzere ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

4.3. Verilerin analizi

Araştırmada nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizi seçilmiştir. İçerik analizinde, birbirine benzeyen kavram ve temalar çerçevesinde verileri düzenlemek ve yorumlamak yani başka bir ifade ile birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya toplanarak, düzenlenerek yorumlamak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227; Altunışık vd., 2010: 258). Nitel araştırma verileri içerik analizi yoluyla dört basamakta analiz edilmektedir; (a) Verilerin kodlanması, (b) Temaların bulunması, (c) Verilerin kodların ve temaların düzenlenmesi, (d) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 228). Daha sonra temalaştırılan veriler düzenlenmiş ve araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Bulgular bölümünde oluşturulan kod ve temalara ilişkin eski hükümlü bireylerin ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

4.4. Araştırma Bulguları

Eski hükümlü bireyler ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilere ait bulgular çalışmanın bu bölümünde verilmektedir.

4.4.1. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesi

Cezaevi süreci ve tahliye edildikten sonra yaşanacakların zorluğu, hayatın cezaevi öncesi ve sonrası şeklinde ifade edilmesi elbette bireylerin tüm yaşamını etkilemektedir. Buradan yola çıkarak katılımcılara ilk önce cezaevinden çıktıktan sonra topluma geri dönünce zorlandıkları durumlar sorularak açıklamaları istenmiştir. Açıklamalar ekseninde 3 üst tema oluşmuştur. Bunlar; “ekonomik sorunlar açısından”, “farklı suç türlerini öğrenme açısından”, “toplumsal hayata uyum açısından”, ele alınarak aşağıda yer verilmiştir.

4.4.1.1. Ekonomik Sorunlar Açısından

Katılımcılar tarafından cezaevi sonrası dışarıdaki hayata dönüldüğünde tekrar işlere düzene girene kadar ki sürede ekonomik olarak yaşanan zorluklar belirtilmiştir. Katılımcıları tarafından işleri yoluna koyana kadar, için psikoloji düzeline kadar ve bir iş bulup çalışana kadar ekonomik zorluk yaşandığı ifade edilmiştir. İlgili katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Dışarı çıkınca bir şekilde hayata katılıyoruz. En çok ekonomik olarak sorun oluyor. Bu durumu düzeltene kadar belli bir süre geçiyor.” (Katılımcı 4)

“Çıkınca belli bir süre iş bulunmuyor kendini toplaman gerekiyor. O arada ekonomik anlamada sıkıntı olabiliyor tekrar düzen tutana kadar, psikolojik olarak dışarıya alışmak biraz sorun oluyor.” (Katılımcı 5)

“Belli bir süre ekonomik olarak zorluk yaşıyor. Birileri aracı olup iş bulana kadar devam ediyor.” (Katılımcı 2)

4.4.1.2. Farklı Suç Türlerini Öğrenme Açısından

Cezaevi sürecinin ıslah amacıyla oluşunu herkes bilemektedir. Ancak bazı durumlarda bu süre ıslah amacından çıkıp farklı suçların öğrenildiğini, farklı arkadaşların edinildiğini ve çıkınca da bu ilişkileri sürdürüldüğü durumlar yaşanabilmektedir. Aşağıda bu durumu ifade eden katılımcı görüşleri yer almaktadır.

“Önce kendi işim vardı cezaevine girince kapattım. Ceza evine ıslah amaçlı giriliyor ama orda farklı arkadaş gurupları ediniliyor her girişte daha farklı arkadaşlardan farklı suç türleri öğreniliyor. Suç ortamına orda alışılıyor.” (Katılımcı 1)

“Cezaevi de farklı arkadaşlar edinilebiliyor. Suç guruplarına dahil olmak gibi, mesela cezaevindeki arkadaşlara takılsam ya meyhaneye takılırım yada kumarhaneye oradan kendini çekmezsen suç dünyasına takılırsın tabi 10-15 yıl yatanlarda daha çok görülüyor.” (Katılımcı 8)

4.4.1.3. Toplumsal Hayata Uyum Açısından

Toplumsal hayata uyum konusunda yaşananlar iki şekilde ifade edilmiştir. Birinci olarak “toplumsal dışlanmaya maruz kalma” ikincisi ise “kişinin toplumdaki uzak durma isteğidir”. Bu doğrultuda 2 alt tema oluşmuştur. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ Toplumsal Dışlanmaya Maruz Kalma

Toplumsal hayata geri dönen eski hükümlülerin toplum tarafından nasıl karşılandığını, dışlanmaya maruz kalınıp kalınmadığını katılımcılar yaşadıkları durumlar itibari ile ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından dışlanma suç türü ile ilişkilendirilmiş, adi suçları işleyenlerin dışlanıp, yüz kızartıcı olmayan suçları işleyenlerin ise dışlanmayacağı belirtilerek, bu konun birde kişinin karakterine bağlı olduğu söylenmiştir;

“Toplumsal dışlanma oldu tabii zamanla azalıyor dışlanma normale dönüyor, şimdi bir sıkıntı yaşamıyorum bu konuda.” (Katılımcı 3)

“Toplumsal dışlanma şöyle oluyor cezaevine girmiş adi bir suç işlemiş gözüyle bakılıyor yani hırsız tecavüz gibi kötü suçtan yatmışsın gibi bakılıyor, belki kader mahkûmusun ama insanlar öle bakmıyor. Demiyorlar ki adam düşmüş elinden tutalım yardım edelim.” (Katılımcı 1)

➤ Kişinin Toplumdan Uzak Durma İsteği

Toplumda uyumda kişisel anlamda yaşadıklarını içeren görüşlerinde bazı katılımcılar tarafından topluma uyumda sıkıntı yaşandığı belli bir süre yalnız kalmak istendiği, insanların içine çok girmek istenmediği ifade edilirken, sıkıntı yaşanmadığını belirten katılımcılarda olmuştur. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Bunun yanında tabii ki toplumsal hayata uyum sağlamak zor oluyor devamlı yalnız kalmak istiyorsunuz o şekilde yaşıyor. Cezaevinden sonra insan yalnızlık seviyor ara ara insanların içine giriyorum.” (Katılımcı 3)

“İnsanlar ile diyalog zor oluyor psikolojik olarak kimseyle muhabbete girmek istemiyorsun 15-16 ayını alıyor alışmak daha çok yalnız kalmak geliyor insanlara güvenim kalmadı o yüzden muhatap olmaktan istemiyorum.” (Katılımcı 8)

4.4.2. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Toplumsal Çevrenin Tutumunun Değerlendirilmesi

Katılımcılar yaşadıkları durum itibari ile çevrenin önyargılı davranıp davranmadığı sorularak, durumu değerlendirmeleri istenmiştir. İfade ettikleri görüşlerine göre 3 tane üst tema oluşmuştur. Bunlar; “aile, eş, dost ve akraba, arkadaş açısından”, “işveren açısından”, “çalışanlar açısından”. Temalarla ilgili katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

4.4.2.1. Aile, eş, dost, akraba ve Arkadaş açısından

Bireyin en yakını aile olarak katılımcıların çoğunlu aile desteği gördüğünü bu konuda önyargı yaşamadıklarını, bazıları evlilikleri ile ilgili sıkıntı olduğunu, bazıları ise arkadaş konusunda durumun biraz daha farklı olduğunu önyargının yaşanabildiğini belirtilmiştir. İlgili ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“Aile olarak onlar hep yanımdaydılar hep destek oldular. Ailemle ilgili sıkıntım olmadı. Ama eşimle evliliğim sürmedi. Arkadaş çevresi olarak cezaevine girdin mi kimse aramaz sormaz, zaten daha sonra farklı arkadaşlar ediniliyor.” (Katılımcı 1)

“Aile desteğim her zaman oldu. Ama arkadaş sıkıntısı oldu arkadaşlar çıkınca geri duruyor acaba paramı isteyecek bir şey mi isteyecek diye biraz geri duruyorlar.” (Katılımcı 5)

4.4.2.3. İşveren Açısından

Genel olarak işverenlerin önyargılı tutumlarının olduğu belirtilmiştir. Yaşadıkları durumlara ilişkin ifadelerinden 4 tane alt tema oluşmuştur. Bunlar; “farklı gözle bakılması”, “suç türü”, “güvenmeme/tedirgin olma”, “etraftan çekinme.” Belirtilen görüşler aşağıdadır.

➤ Farklı Gözle Bakılması

Katılımcılar bazen farklı gözle bakan işverenlerin olabileceğini, kişi kendini kanıtlarsa elinden tutacağını, bazı işverenlerin itici caydırıcı işler verebileceğini ifade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Farklı gözle bakan işverenler olabilir, alacaksa kullanmak ister bezende sıkıntılı işler olursa orda çalıştırmak ister mesela kendine koruma tutak isteyebilir. İtici caydırıcı işler verebiliyorlar.” (Katılımcı 5)

“Başta farklı gözle bakabilirler, cezaevinde yatmış derler ama işini düzgün yapacağına inanırlarsa, kendini kanıtlayabilirsen, elinden tutarlar.” (Katılımcı 6)

➤ Suç Türü

Katılımcılar tarafından suç türünün işverenin önyargılı tutumunda oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Hırsızlık, gasp gibi suçları işleyenlere işverenin olumlu bir bakışının olmayacağı ifade edilmiştir. Belirtilen görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

“Ama İşveren önyargısı vardır çünkü adamın suçu önemli buna bakılır.” (Katılımcı 4)

“İşveren önyargılıdır tabi özellikle suçuna göre, ama ben dışarıda çalışmadım iş aramadım o yüzden çok bilmiyorum. Eski işime devam ettim.” (Katılımcı 3)

➤ Güvenmeme/Tedirgin olma

Katılımcılar işverenlerin bazılarının eski hükümlü çalıştırmaktan tedirgin olabileceklerini, bazen korkabileceklerini, güven duyma konusunda çekince yaşayacaklarını belirtilen görüşleri aşağıdadır.

“İşveren cezaevinden çıkınca işe almaya çekiniyor bize zarar verir mi diye düşünüyor, tedirgin oluyor yani bir bakıma korkuyor.” (Katılımcı 1)

“İş arayan arkadaşlardan duyuyorum suçun ne kadar yattın diye soruyorlar işe alma konusunda işveren hevesli değil anca adamın olursa alırlar. Genelde güvenmezler.” (Katılımcı 3)

➤ Etraftan Çekinme

İşverenin eski hükümlüyü işe aldığı takdirde, etraftan çekindiklerini toplum tarafından olumsuz bir bakış açısıyla karşılanacakları endişesi yaşadıklarını ifade eden katılımcı görüşü aşağıda yer almaktadır.

“Kimisi de işe alırsam etraftaki insanlar tarafından farklı algılanırım diye çekinip işe almak istemiyor genel olarak önyargılı davranıyorlar.” (Katılımcı 1)

4.4.2.4. Çalışanlar Açısından

Katılımcılar tarafından işyerindeki çalışanlar ele alınarak onların çok önyargılı olmadıkları ifade edilmiştir. Genelde sıkıntı olmayacağı, karşıdaki kişilerle kurulan diyaloga göre çekincenin aradan kalkacağı belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri şöyledir;

“Çalışanlar, senin samimiyetine bağlı kişilerle diyalog kurabilirsen sıkıntı olmaz ama ne kadar başta bir çekince olur bu bakış açısı beyinde başlıyor.” (Katılımcı 1)

“Çalışanlarda ilk önce bu adam tehlikeli şöyle böyle diyebilir tabi zamanla bu bakış açısı değişebilir sen iyi olursan herkes iyi olur.” (Katılımcı 3)

4.4.3. Eski hükümlü Bireylerin Çalışma Durumunun Değerlendirilmesi

Katılımcılara cezaevine girmeden ve çıktıktan sonraki çalışma durumları, bu konuda yaşadıkları problemler ve çalışmanın sağladığı faydalar sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda dört üst tema oluşmuştur. Bunlar; “cezaevine girmeden önce çalışma durumu”, “cezaevinden çıktıktan sonra çalışma durumu”, “cezaevinden çıktıktan sonra yaşanan problemler”, “cezaevinden çıktıktan sonra çalışmanın eski hükümlü bireye sağladığı faydalar” Belirtilen temalar aşağıda yer almaktadır.

4.4.3.1. Cezaevine Girmeden Önce Çalışma Durumu

Katılımcıların hepsi tarafından cezaevine girmeden önce işlerinin olduğu çalıştıkları belirtilmiştir. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Cezaevine girmeden önce çalışıyordum tamirinde sonra sanayide çalıştım asgari ücret alıyordum.” (Katılımcı 2)

“Cezaevine girmeden öncede hayvancılıkla uğraşıyordum.” (Katılımcı 3)

“Cezaevinden önce hayvancılık yapıyordum.” (Katılımcı 4)

4.4.3.2. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışma Durumu

Katılımcılar cezaevi sonrası çalışma durumları ile ilgili genel görüşlerini ifade etmişlerdir. Genel olarak iş aramadıkları iş aramak gibi bir sorunlarının olmadığı belirtilmiştir. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Hiç iş aramadım ondan bir zorluğum olmadı kendim işverenim çünkü.” (Katılımcı 4)

“İş arama gibi bir şeyim olmadı mesleğimden dolayı....” (Katılımcı 5)

“İş bulma konusunda sıkıntı yaşamadım.” (Katılımcı 8)

“İş başvurusu çok yapmadım.” (Katılımcı 2)

Genellikle iş aramadıkları, aramakta istemedikleri görülmektedir. Bunun yerine kendi işlerini kurmayı ya da var olan mesleklerine devam etmeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Cezaevinden çıkınca bazı eski hükümlülerin çalışıp bazılarının çalışmadığı ifade edilmiştir. “cezaevinden çıkınca çalışanlar” ve “cezaevinden çıkınca çalışmayanlar” olarak iki alt tema oluşmuştur.

➤ Cezaevinden Çıkınca Çalışanlar

Genel olarak cezaevinden sonra çalışıldığı ifade edilmiştir. Çalışma hayatına tekrar katılma sürecini belirtilen görüşler doğrultusunda 3 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “kendi işini kuranlar”, “işveren yanında çalışanlar” ve “önceki işine devam edelerdir”.Aşağıda katılımcı görüşleri yer almaktadır.

➤ Kendi İşin Kuranlar

Katılımcıların bazıları tarafından cezaevinden sonra kendi işlerini kurdukları ifade edilmiştir. Katılımcıların kendi işlerini kurma süreçlerini kısaca belirttikleri görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“İçeri girmeden önce tost dükkânım vardı çıkınca da baba desteği ile kahve açtım hiç iş aramadım aile desteği olduğu için iş konusunda sıkıntı yaşamadım.” (Katılımcı 6)

“Girmedim oto kaportacıydım çıktuktan sonra 3 yıl deva etim. Dükkânı bozmamıştık daha sonra kaybolan yılları telafi edemeyince meslek değiştirdim. Lokanta açtım evimi yerimi aldım düzenimi kurdum.” (Katılımcı 7)

➤ İşveren Yanında Çalışanlar

Cezaevinden çıkınca iş arayıp, işveren yanında çalışan katılımcının belirttiği görüşü aşağıda yer almaktadır.

“İş başvurusu çok yapmadım sonra köyden tanıdıklar aracı oldu şu anki işime girdim. Şimdi sütçülük yapıyorum asgari ücretten biraz fazla alıyorum.” (Katılımcı 2)

➤ Önceki İşine Devam Edeler

Katılımcılardan bazıları tarafından cezaevine girmeden var olan işlerine tahliye sonrasında da devam ettikleri, sıkıntı yaşamadıkları vurgulanmıştır. Belirtilen görüşler şöyledir;

“Cezaevine girmeden öncede hayvancılıkla uğraşıyordum çıktuktan sonrada aynı işe devam ediyorum kazancım normal geçiniyoruz. İş arama gibi bir durumum olmadı o yüzden.” (Katılımcı 3)

“İçeri girmeden öncede apartman görevlisiydim çıkınca da aynı işe devam etim iş aramadım sorun yaşamadım. İşverenle bir sıkıntım olmadı.” (Katılımcı 8)

➤ Cezaevinden Çıkınca Çalışmayanlar

Cezaevinden çıkınca farklı sebeplerden dolayı çalışmayan katılımcılarda olmuştur. Bu sebepleri, kolay para kazanmaya alışmak, suç ortamına alışmak ve asgari

ücreti beğenmeyip çok para kazanmayı tercih edenler şeklinde ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıdadır.

“Cezaevinden sonra hiç çalışmadım, halende çalışmıyorum. Cezaevine girince zaten eski hükümlü oluyorsun, çalışmak istemiyorsun, hazır para daha kolay geliyor. Ona buna tokat atıyorsun 500 tl alıyorsun. Cezaevinde Suç ortamına orda alışılıyor. İşe başvurduğum oldu adam bana “senin 1 günde kazandığın parayı ben 1 ayda kazanıyorum ben senin yanında işe gireyim” dedi. Geçimimi arkadaş ortamında idare ediyorum. Berduş diye tabir edilen arkadaş ortamında birbirimizi geçindiriyoruz.”(Katılımcı 1)

“Genel olarak kader mahkûmu olan iş arar çalışır. Diğerleri asgari ücrete gelmez suçla daha çok para kazanmayı tercih ederler. Ondan iş aramazlar suç çevresinde takılmaya devam ederler. Cezaevinden çıkanların çoğu işverenin yanında çalışmıyor kumarhanede ya da gazinoda güvenlik olmayı tercih ederler. Çoğunluğu iş aramaz asgari ücret yetmez”(Katılımcı 8)

4.4.3.3. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışma Hayatında Yaşanılan Problemler

Katılımcıların çalışma hayatında yaşanan problemleri belirten görüşleri doğrultusunda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “işini kaybetmek”, “iş için sermaye bulmak”, “cezaevinde geçen süre ile iş becerilerini kaybetmek” son olarak “eski hükümlü olmak” alt temaları oluşturmaktadır. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ İşi Kaybetmek

Cezaevinden çıkınca geçen süre bazı olumsuzlukları özellikle iş anlamındaki, beraberinde getirebiliyor, var olan işi kaybetmek, düzenin bozulması sıkıntı yaşatabiliyor bu durumu ifade eden katılımcı görüşü şöyledir;

“Cezaevine girmekle çıkmak arasında bazı şeyler değişebiliyor. Benim için İşimi kaybetmek en önemli zorluk buydu düzenim bozuldu, özellikle aile varsa daha zor oluyor.”(Katılımcı 6)

➤ İş İçin Sermaye Bulmak

Cezaevinden çıktıktan sonra tekrar çalışma hayatına dönmek için kendi işini kurmak isteyen bu yüzden zorluk yaşan katılımcı görüşü şöyledir;

“En çok iş kurmak için sermaye bulamadım ondan zorlandım İŞKUR’a başvurduğum bir şey çıkmadı.”(Katılımcı 2)

➤ Cezaevinde Geçen Süre İle İş Becerilerini Kaybetmek

Cezaevinde geçen sürenin insanın hem mesleki becerilerini hem de yıllar sonraki teknolojiye uyum sağlamakta zorlandığını ifade eden katılımcı şöyledir;

“Çıktığımda işyerim duruyordu dağıtmadık çıkınca da işyerimde 3 yıl devam ettim. Sonra cezaevinde kaybettiğim zamanı kapatamayacağımı düşündüm, mesleki beceriler zayıflıyor, kaportacıydım ben teknolojiyi yakalayamadım gerekli parayı kazanmakta zorlandım.”(Katılımcı 7)

➤ Eski Hükümlü Olmak

Çalışma hayatı ile ilgili bir diğer yaşanan problemin, cezaevi sürecinden sonra artık eski hükümlü olarak nitelendirilmekten kaynaklandığını ifade eden bazı katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Belli bir süre cezaevinde geçiyor çıkınca birçok şey değişmiş oluyor, tekrar düzen kurmak zorlaşıyor çaba gerekiyor. Birde eski hükümlü olduğunu insanlar bildiği için bazen rahatsız edebiliyorlar, yaşana problemlerden bunlardan kaynaklanıyor.”(Katılımcı 7)

“İçerde olmakla dışarıya farklı işleri yoluna koymak için zaman gerekir insanın kendini toplaması psikolojisini düzeltmesi lazım, birde insanlar eski hükümlü olduğunuzu biliyor iş için bunlar sorun olabiliyor.”5

“Eski hükümlü olmak, insanların bakış açısı zorluyor.”(Katılımcı 1)

“Cezaevine girince İnsanın düzeni bozuluyor tekrar iş kurmak zor. Baştan başlamak kolay değil. Dışarı çıktığınızda

artık eski hükümlü oluyorsunuz bir şekilde önünüze geliyor.”(Katılımcı 6)

4.4.3.4. Cezaevinden Çıktıktan Sonra Çalışmanın Eski Hükümlüye Sağladığı Faydalar

Katılımcılar çalışmanın sağladığı yararları genellikle aile, suç tekrarı önlemesi, topluma uyum, kendine güven getirmesi gibi ifadelerle açıklamışlardır. Bu doğrultuda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “kendine güveninin artması”, “suç tekrarının önlenmesi”, “aile kurumunun güçlenmesi”, “toplumsal uyumun sağlanmasıdır”. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

➤ Kendine Güvenin Artması

Özellikle geçim sağlamanın, çalışmanın insanın kendine güven sağladığını, boşluk hissinden kurtardığını ayrıca diğer insanlara kendini kanıtama fırsatı verdiğini belirten katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Çalışınca geçmişi hatırlanmıyor en azından. Özgüven sağlıyor para oluyor cebinde sorumluluk almak insana özgüvende veriyor.”(Katılımcı 2)

“Çalışmak güven kazandırıyor her şeyden önce gelir sigorta var ihtiyaçlarını karşılamaya paran var güven de geliyor tabii.”(Katılımcı 3)

➤ Suç Tekrarının Önlenmesi

İnsanın işinin olmasının çalışmanın, boşluktan kurtarıp, sorumluluk almasını sağladığı böylece suç tekrarı önleyeceğini belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Düzenli bir işe kendini kanıtlamış olursa tekrar suç işlemez insanlar işle ilgili kendine güvenenin gelirse odaklanırsa suçta bulaşmaz.”(Katılımcı 1)

“Elinde işin varsa ekonomik olarak düzgünsen suç tekrarını önler boşlukta olmazsan suçta yönelmezsin.”(Katılımcı 6)

➤ Aile Kurumunun Güçlenmesi

Aile bütünlüğünün korunması, gerekli geçimin temin edilmesi, çocuklara olumlu

örnek olabilmek için çalışmanın önemli olduğunu belirten katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çalışmak aile içinde önemli aileyi geçindirecek para iş olunca boşanmalar olmaz evlilik devam edebilir.”(Katılımcı 1)

“Aile içinde önemli bugün işte devam etmek aile düzenini koruyor. Çocuklarda berduş olur ama çalışınca ailede düzen sağlanmış oluyor.”(Katılımcı 5)

➤ Toplumsal Uyumun Sağlanması

Çalışmak toplum içinde olmayı sağladığını, zaman içinde belli bir süreden sonra toplum kabulünü etkilediğini belirten katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Çalışmak dışlanmayı önler toplum içinde olmayı sağlar.”(Katılımcı 1)

“Dışlanma sonra aradan zaman geçince kendini kanıtlayınca dışlanmayı önüyor çok faydası oluyor.”(Katılımcı 3)

4.4.4. Eski Hükümlü Bireye Göre İşverenin İstihdam Etme Davranışı Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi

İşverenin eski hükümlü bireyi işe alırken dikkat ettiği faktörler katılımcılara sorulmuş görüşler doğrultusunda 4 alt tema oluşmuştur. Bunlar; “liyakate açısından”, “suç türü açısından”, “suç tekrarı açısından”, “demografik özellikler açısındandır”. İfade edilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

4.4.4.1. Liyakat Açısından

İşverenin mesleki bilgi beceri, tecrübe ve toplumsal uyuma önem verebileceği, bunların olmasının iş bulma konusunda avantaj yaratabileceği ifade edilmiştir. Belirtilen görüşlerin bazıları aşağıdadır.

“Tecrübe önemli tabii Sosyal uyum: cezaevinde yatıp kendini geliştirmeyse yapacak bir şey yok kendini geliştirmeli yoksa uyum sağlayamaz hayatla mücadele etmeyi öğrenmeli.”(Katılımcı 4)

“İş bulma konusunda adamın becerisine bir mesleğinin olması bir avantaj sağlar.”

İşverene tecrübe, davranış, tavır, kendinizi yansıtmanıza bağlı.” (Katılımcı 8)

4.4.4.2. Suç Türü Açısından

Katılımcıların hepsi tarafından işe girmede suç türünün çok önemli olduğu işverenin en çok bu konuya dikkat ettiği belirtilmiştir. Suç türleri ağır suç, adi suç, kabul edilir kabul edilemez suç gibi ifadeler ile açıklanmıştır. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Suç türü çok önemli uyuşturucu ve suçunu sorarlar ona göre de işe almazlar adam sorar adam yaralama öldürme falan olursa işe almayabilir araştırır sebep önemli.” (Katılımcı 3)

“En önemlisi insanın yaptığı suçtur. Kabul edilir ve kabul edilemez suçlar vardır. Kader mahkûmu var birde ağır suçlusunu var.” (Katılımcı 9)

“Suç türü en önemlisi bir sabıka kaydı aranır hangi suçtan yattın direk bunu sorarlar neden yattın sorusu gelir hırsızlıktan falan yattıysan kesinlikle hayır kavga dövüşse olumlu olabilir.” (Katılımcı 5)

“Suç türü çok önemli bence ağır suçsa kimse işe almak istemez bir yerde barınamaz.” (Katılımcı 7)

4.4.4.3. Suç Tekrarı Açısından

Katılımcılar işverenlerin suç tekrarına olumlu bakmadığını ve işe almak istemeyeceklerini ifade etmişlerdir. Suç tekrarında işverenin artık kişiyi suç makinesi gibi göreceğini, hep suç işleyecekmiş gibi algılayacağını Belirtilen görüşlerden bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Suç tekrarı 3-5 girenin iş hayatı kalmamıştır. Bu suç makinesi olmuştur. Burada işveren iyi gözle bakmaz güvenmez.” (Katılımcı 8)

“Aslında işverende haklılık payı var biz gibi 5-6 girmiş olunca adam da düşünüyor hep girip çıkıyor diye ama 1 kere girmiş olsan kader mahkûmu sayabilirler.” (Katılımcı 1)

4.4.4.4. Demografik Özellikler Açısından

Katılımcılar işverenlerin işe almada yaşa dikkat edebileceği genç olmanın makbul olacağı, eğitimden ziyade el becerisini önemseneyeceği belirtilmiştir. Birde işverenlerin evli olup olmama durumu ile ilgilenmeyecekleri vurgulanmıştır. Katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıdadır.

“Demografik yaş önemli iş için genç makbul bence 20 yaşında irmiş 25 de çıkmış ben çıkmışım 40 da işveren genç tercih eder. Eğitim durumu yapacağın işe bağlı eğitim şirkette iş ararsan lazım ama inşaatta iş ararsan eğitim aramazlar tabi belediye falansa eğitim önemli olabilir.” (Katılımcı 5)

“Yaş önemli işveren buna bakar. Eğitimden ziyade el becerisi önemli işliyorsan eğitim önemli değil.” Evli olup olmamakla ilgilenmez işveren. Önemli değildir. (Katılımcı 6)

4.4.4.5. Hükümlülük Süresi

Cezaevinde geçirilen sürenin önemli olmağı işverenin merak ederse araştıracağı fakat suç türünün önemli olduğu, uzun süre cezaevinde kalınmışsa bilgi becerilerin körelebileceği ve yaşın önemi belirtilmiştir. Görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Hükümlülük süresi önemli değil ama suç türü önemli.” (Katılımcı 8)

“Hükümlülük süresi önemli değil de uzun süre yatınca bilgi beceri körelmiş olabilir.” (Katılımcı 7)

“İşveren ne kadar yattın arkadaş der ama burada suça durumu değerlendirir mesela trafik suçundan 5 yıl yasanda bir önemi olmaz işe girer.” (Katılımcı 5)

4.4.4.6. Çıktıktan Sonra Geçen Zaman

Cezaevinden çıktıktan sonra geçen zamanın iş bulma konusunda çok etkisinin olmadığı ifade edilirken suç türünün burada da önemli olduğu belirtilmiştir. Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Çıktıktan geçen süre önemli değil işveren için sorun yok.” (Katılımcı 3)

“Geçen süre önemli değil de suç türü hep önemlidir.”(Katılımcı 8)

“Önemli değil ama uzun süredir dışarıdaysa güven oluşturabilir.”(Katılımcı 7)

4.4.5. Eski Hükümlü İstihdamının Sağlanmasında Kurumsal Desteğin Değerlendirmesi

Katılımcılar tarafından eski hükümlü istihdamının sağlanmasına yönelik faaliyetleri olan kurumlar, faaliyetleri, yararlanılıp yararlanılmadığı belirtilmiştir. Belirtilen görüşler doğrultusunda 2 tane alt tema oluşmuştur. Bunlar; “İŞKUR”, “KOSGEB”dir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

4.4.5.1. İŞKUR

Katılımcıların İŞKUR ile ilgili olarak iş bulmaya aracılık yapması, meslek edindirme kursları yönelik görüşleri aşağıdadır.

➤ İş Bulmaya Aracılık

Kurum desteği olarak İŞKUR’a başvuran katılımcılar, belediyeden iş fırsatı yakaladıklarını fakat bunu değerlendirmediklerini belirttikleri görüşleri aşağıdadır.

“İŞKUR’a başvurduğum sonra telefon geldi belediyede iş vereceklerdi gel dediler. Şartlar bana uygun değildi gitmedim.”(Katılımcı 1)

“İŞKUR’a başvurduğum İstanbul da belediyede iş çıktı ama aldığım para ancak kiraya yetecekti geçim sağlayamayacağım için gitmedim.”(Katılımcı 5)

➤ Meslek Edindirme Kursları

Meslek edindirme kursları hakkındaki düşüncelerini dile getiren katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Cezaevinde kalırken kurslar var ben ilkokulu cezaevinde tamamladım bilgisayar kursu aldım işe girme konusunda işe yarar tabi benim kardeşim açık hava işletmeciliği kursu aldı şu anda çalışıyor.”(Katılımcı 1)

“Cezaevinde bilgisayar aracılık kursu aldım. Çıkınca hiç faydasını görmedim bir faydası yok sonrasında destek yok çünkü.”(Katılımcı 3)

4.4.5.2. KOSGEB

KOSGEB’e başvuran katılımcıların durumu değerlendirdiği, başvurularından cevap alamadıkları dolayısıyla bunlardan faydalanamadıklarını ifade eden görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“KOSGEB’e başvurduğum ama hiç çıkmadı KOSGEB zaten zengin yanında parası olana çıkıyor gerisi hikâye ben 3-4 başvurduğum olmadı.”(Katılımcı 5)

“KOSGEB’e gittim başvurduğum ama 2 yıldır hala dönecekler büyükbaş hayvancılık için başvurmuşum.”(Katılımcı 2)

4.4.6. Eski Hükümlü Bireylerin İstihdamını Kolaylaştıran Unsurlar

Katılımcılara eski hükümlü bireylerin işe girmelerini kolaylaştıran faktörler sorulmuştur. Açıklamalarda genelde pek destek olmadığı görüşü ifade edilmiştir. Belirtilen görüşler aşağıda yer almaktadır.

“Yani pek bir destek yok ama devlet işe alıyor KOSGEB kredisi var.”(Katılımcı 7)

“Devlette yaşa bağlı bazen işe alıyor ya da belediye hükümlü kadrosuna alabiliyor.”(Katılımcı 5)

“Var kendim.”(Katılımcı 4)

“Sadece dayın olursa işe girebilirsin başkada kolaylaştıran bir şey yok.”(Katılımcı 3)

5. SONUÇ

Bu araştırma ile cezaevinden tahliye edilen hem topluma hem de işgücü piyasasına geri dönen eski hükümlü bireylerin işgücü piyasasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Cezaevi sonrası yaşanan zorluklar itibari ile öncelikle ekonomik olarak tekrar iş bulana kadar zor günler geçirdikleri, ceza geçmişini bilen insanların tekrar suça sürüklemeye çalıştığı zamanlarda sıkıntılarının olduğu, toplumsal

hayata uyum sağlanma sürecinde zorlukların yaşandığı görülmüştür. Karakartal (2018) tarafından yapılan araştırmada eski hükümlü bireylerin toplum tarafından etiketlenme ve bazı toplumsal sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir (Karakartal, 2018: 79).

Çevrenin ön yargısı konusunda eski hükümlü bireyler için aile desteğinin hep yanlarında olduğu, fakat evlilik kurumunun bozulabildiği, arkadaşların ise önyargılı davranabildikleri görülmüştür. Pansag ve arkadaşlarının (2016) yaptığı çalışmada, ailenin genellikle cezaevinden yeni çıkmış sevdiğilerine karşı kabullenici olduğu belirtilmiştir (Pansag vd., 2016: 25). İşveren açısından ise genel olarak önyargılarının olduğu, bu durumun hüküm geçmişinden dolayı güven duyma konusunda çekince yaşadıkları, en önemlisi suç türüne göre davrandıkları tespit edilmiştir. İşyerindeki çalışanlar açısından genellikle önyargılarının olmadığı, kişilerle kurulan iletişime göre sorun olmadığını görülmüştür.

Katılımcıların çalışma durumları cezaevi öncesi ve sonrası şeklinde iki bölümde değerlendirilmiştir. Katılımcıların genel olarak cezaevi öncesinde çalıştığını fakat cezaevi sonrasında çalışma durumunda değişikliklerin olduğu görülmüştür. Genel olarak iş aramak yerine, bir kısmı cezaevi sonrasında hükümlülük sürecinde edinilen arkadaş grupları ile yasal işlerde çalışmak yerine farklı arkadaş çevresinde iş ilişkileri geliştirdiği, bir kısmının cezaevinden sonra kendi işini kurmak için caba sarf ettiği, bir kısmının cezaevi öncesi mevcut işine geri döndüğü, az bir kısmında başkasının yanında iş aradığı fakat yinede tanıdık referansı ile işe girebildiği sonuçları ortaya çıkmıştır.

Çalışma hayatında yaşanan problemlerin en önemlisinin eski hükümlü bireylerin işlerini kaybetmelerinden dolayı maddi manevi zorluklar yaşanmasından kaynaklandığı görülmüştür. Tekrar çalışma hayatına dönme sürecinde ise kendi işlerini kurmak isteyen bireylerin sermaye bulma konusunda, cezaevinde geçen süre nedeni

ile iş becerilerinin kaybedilmesi ve tekrar işe uyum konusunda ve en önemlisi eski hükümlü olmanın getirmiş olduğu ön yargılı tutumlar konusunda zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Cezaevi sürecinden sonra çalışmanın eski hükümlü bireylerde kendilerine güven duygusunun artmasında, suç tekrarının önlenmesinde, aile kurumunun güçlenmesi yönünde, topluma uyum sağlanmasında katkısı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

İşverenin eski hükümlü bireyi işe alırken liyakat açısından, mesleki bilgi beceri ve tecrübeyi önemsedikleri, suç türünün çok önemli olduğu, işverenlerin özellikle hırsızlık, cinsel suçlar, uyuşturucu gibi ağır suçları işlemiş olanları işe almak istemedikleri, suç tekrarının kabul edilmediği sonuçları ortaya çıkmıştır. Demografik özellikler olarak yaşın işveren için önemli olabileceği, eğitim durumunun ise başvuru işe göre değişebileceği, cezaevi sonrası geçen zamanın ve hükümlülük süresinin işe alımda etkisinin olmayacağı fakat burada yine suç türünün önemli olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; suç ve cezaevi geçmişinden kaynaklanan eski hükümlü etiketi söz konusu bireyleri hem toplumda hem de işgücü piyasasında dezavantajlı kılmaktadır. Eski hükümlü bireylerin çalışma hayatına katılması onlara ikinci bir şans vererek topluma entegre olmalarını ve meşru kazanç yollarına ulaşmalarını dolayısıyla suç tekrarının azalmasını sağlayabilecektir. Fakat çalışma hayatına dahil olmalarının önündeki zorlukları tek başına aşabilmeleri yönündeki güçlükler eski hükümlü bireylerin devlet kurumları tarafından gerekli sosyal politika uygulamaları kapsamında desteklenmeleri ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu hususta eski hükümlü bireylere yönelik önyargı nedeni ile iş aramaktan kaçınan eski hükümlü bireylere kendi işlerini kurmaları yönünde girişimciliğin geliştirilmesi ve gerekli kredi desteklerinin sağlanması önem arz etmektedir. Böylelikle söz konusu bireylerin hem işgücü piyasasına kazandırılması hem de başka bireylerin istihdamına katkı sağlaması mümkün

olabilecektir. Cezaevi sürecinde eski hükümlü bireylerin suç işleme eğiliminden vazgeçmesi ve tekrar topluma uyum sağlamasında rehabilitasyon programlarının önemi açıktır. Bu programların cezaevi sürecinde daha etkin hale getirilmesi söz konusu bireylerin, işveren ve toplum tarafından daha hızlı kabul edilmesini

sağlayabilecektir. İşverenlerin mesleki bilgi ve beceriyi önceleme durumu göz önünde bulundurulduğunda ise eski hükümlü bireylere işgücü piyasasının beklentisi yönünde gerekli mesleki eğitim ve işbaşı eğitim programları ile istihdamlarının kolaylaştırılması sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

1. ALTAN, Ö. Z. (1980). "Eski hükümlü bireylerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması", Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi, 16(1): 322-356.
2. ALTAN, Ö. Z. (2006). Sosyal Politika Dersleri, TC. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No, 1592, Eskişehir.
3. ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, 6. Baskı Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
4. AYTAÇ, S. (2011). "Çalışma Hayatında Özel Gruplara (Dezavantajlı Gruplara) Yönelik Sosyal Politikalar", s. 250-263, (Ed.) TOKOL, A., Alper Y., Sosyal Politika, Dora Yayınları, 1. Baskı. Bursa.
5. BROWN, C. (2011). "Vocational Psychology and Ex-Offenders' Reintegration: A Call for Action", Journal of Career Assessment, 19(3): 333-342.
6. CNAAN, R. A., Draine, J., Frazier, B., Sinha, J. W. (2008). "Ex-Prisoners' Re-Entry: An Emerging Frontier and a SocialWork Challenge", Journal of Policy Practice, 7 (2-3): 178-198.
7. DAWE, S. (2007). "Vocational Education And Training For Adult Prisoners And Offenders In Australia: Research Readings", Edited By Susan Dawe, Published By NCVER, © Australian Government.
8. ERKUL, İ. (1976). "Eski Hükümlüler ve Çalışma Sorunları", Eskişehir İ.T.İ.A. Dergisi, 12 (2): 286-305.
9. FLETCHER, D. R. ve Taylor, A., Hughes, S., Breeze, J. (2001). "Recruiting And Employing Offenders", © Joseph Rowntree Foundation, Work and Opportunity Series No. 27.
10. FREEMAN, R. (2003). "Can We Close the Revolving Door? Recidivism vs. Employment of Ex-offenders in the US. Cambridge", MA: Harvard University National Bureau of Economic Research, 1-19.
11. GRAFFAM, J. ve Shinkfield, A. (2012). "Strategies To Enhance Employment Of Indigenous Ex-Offenders After Release From Correctional Institutions", Resource Sheet No. 11 Produced For The Closing The Gap Clearinghouse, March, 1-15.
12. GRIFFITHS, C. T., Dandurand, P., Murdoch, D. (2007). "The Social Reintegration Of Offenders And Crime Prevention", The International Centre for Criminal Law Reform And Criminal Justice Policy (Icclr), Research Report: -2, 1-35.
13. HOLZER, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. (2002). "Can Employers Play a More Positive Role in Prisoner Reentry?, Prisoner Reentry and the Institutions of Civil Society: Bridges and Barriers to Successful Reintegration", The Urban Institute, March 20-21.

14. HOLZER, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. (2004). "How Willing Are Employers To Hire Ex-Offenders?", Focus Vol:23, No:2, Summer, 40-43.
15. HOLZER, H. J., Raphael, S., Stoll, M. A. (2003). "Employment Barriers Facing Ex-Offenders", Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work, Urban Institute Reentry Roundtable, May 19–20, New York University Law School, 1-23.
16. KARAKARTAL, D. (2018). "Cezaevinden Çıkan Eski Hükümlülerin Yaşadıkları Sorunların İncelenmesi", Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4 (9): 72-85.
17. KAVİ, E. ve Altun, S. (2010). "Sosyal İçerme Açısından Eski hükümlü bireylerin Girişimcilğe Yönlendirilmesi ve Denetimli Serbestlik Faaliyetleri", Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma - Girişimcilik Sempozyumu, 1 - 2 Ekim İğne ada - Kırklareli: bildiriler kitabı II, 449-461.
18. LOCKHART, G., Ullmann, B., Chant, J. (2008). "You're Hired! Encouraging The Employment Of Ex-Offenders, Research Notes Clutha House", 10 Storey's Gate, London SW1P 3AY, 1-12.
19. PANSANG, F.-J., Rosaroso, R.C., Paradiang, L.A., Labasano, F., Lasana, G. (2016). "Journey of an Ex-convict: From Conviction to Liberation", Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research, Vol. 4, No. 2, May, 21-28.
20. PATTON, M. Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri, (Çev.) BÜTÜN M., Demir S. B., Pegem Akademi, Ankara.
21. SCHULTE, M. ve Cochling, E. (2013). "Increasing Employment Opportunities For Ex-Offenders Policy Recommendations For The State Of Georgia", Report , Workforce, <http://georgiaopportunity.org/assets/2014/10/GCO-Report-workforce-web.pdf>.
22. SOLOMON, A. L., Johnson, K. D., Travis, J., McBride, E. C. (2004). "From Prison to Work: The Employment Dimensions of Prisoner Reentry A Report of the Reentry Roundtable", Urban Institute Justice Policy Center, Research Report.
23. TRAVİS, J., Solomon, A., Waul, M. (2001). "From Prison to Home: The Dimensions and Consequences of Prisoner Reentry". Washington, D.C.: The Urban Institute.
24. URAL, A. ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara.
25. VACCA, J. S. (2004). "Educated Prisoners Are Less Likely to Return to Prison", 55 J. Corr. Educ. 297, 297-304.
26. YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
27. 25 Nisan 2009 Tarihli ve 27210 Sayılı Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik.
28. 19 Eylül 2009 Tarih ve 27354 Sayılı Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.
29. (http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faliyet_raporu.pdf, 15.04.2019).
30. (<http://media.iskur.gov.tr/13398/2017-yillik-tablolari.xls>, 15.04.2019).